

Doporučení pro ŠVP z hlediska rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti dětí v mateřské škole

V rámci řešení projektu *Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí* reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660, jsme podrobili školní vzdělávací programy ze zapojených mateřských škol podrobné analýze. Před realizováním samotné analýzy jsme si vytvořili kritéria, na základě kterých, jsme analýzy prováděli. Tímto měřídlem jsme vytvořili stejné podmínky pro analýzu ŠVP ze zapojených mateřských škol. Výsledky analýz nám posloužili na to, abychom vytvořili doporučení pro úpravu školních vzdělávacích programů. Počet vytvořených doporučení je spolu 30 a jsou zaměřeni jak na oblast čtenářské pregramotnosti, tak i na oblast matematické pregramotnosti. Doporučení pro úpravu ŠVP jsou pro všechny zapojené mateřské školy, protože to, co navrhujeme absentuje u všech ŠVP zapojených mateřských škol.

Analýza se realizovala na podkladech ŠVP následujících mateřských škol:

Tab. 1. Mateřské školy

MŠ zapojené do projektu	Adresy
MŠ Zeyerova, Olomouc	Zeyerova 23, 779 00 Olomouc
MŠ Wolkerova, Olomouc	Wolkerova 34, 779 00 Olomouc
MŠ kpt. Nálepky a Na Bystřičce, Olomouc	kpt. Nálepky 10, 772 00 Olomouc
MŠ Montessori, Olomouc	Vídeňská 675/5, 779 00 Olomouc
MŠ Helsinská a Čapka Choda, Olomouc	Helsinská 11, 779 00 Olomouc
ZŠ a MŠ Olomouc, Svatý Kopeček	Dvorského 33, 772 00 Olomouc
ZŠ a MŠ Bystročice	Bystročice 65, 772 00 Olomouc
MŠ Nádražní, Šternberk	Nádražní 7, 785 01 Šternberk
MŠ Domašov u Šternberka	Domašov u Šternberka 61, 785 01 Šternberk 1
ZŠ a MŠ Lesnice	Lesnice 159, 789 01 Zábřeh
MŠ Buk	Buk 21, 751 21 Prosenice

ZŠ a MŠ Rohatec	Školní 50, 696 01 Rohatec
MŠ Vsetín, Benátky	Benátky 1175, 755 01 Vsetín
MŠ Kostka, Vsetín	Pod Pecníkem 1666, 755 01 Vsetín
MŠ Zádveřice-Raková	Zádveřice 358, 763 12 Vizovice

V textu považujeme uvést kritéria, které jsme použili na analýzu ŠVP a z těchto kritérií, analýz a jich zjištění jsme dále formulovali doporučení pro úpravu ŠVP.

Tab. 2.: Kritéria na analýzu ŠVP mateřských škol:

Kritérium	Specifikace kritéria
1. Vzdělávací cíle a vzdělávací nabídka	rozvíjené cíle na rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti;
2. Obsah	obsahové zpracování čtenářské a matematické pregramotnosti v ŠVP; způsob realizace vzdělávacího obsahu;
3. Literatura a didaktický materiál	jsou k dispozici v rámci MŠ tituly pro učitele, jako prostředek na rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti;
4. Pomůcky a materiálně-technické vybavení	využití těchto prostředků při rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti;
5. Prostředí	vytváření podnětného prostředí na rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti – čtenářské a matematické koutky, knihovna pro děti a jiné;

6. Vzdělávání učitelů	možnosti a podpora vzdělávání učitelů v oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti;
7. Spolupráce	zapojení MŠ do projektu, akce, které podporují rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti, zapojení rodičů dětí do aktivit MŠ;
8. Hodnocení a kontrola	hodnocení dětí a diagnostika úrovně předčtenářských a předmatematických vědomostí.

V návaznosti na kritéria, které jsme si stanovili při analyzování ŠVP mateřských škol jsme zformulovali **doporučení pro úpravu ŠVP** v následujících bodech:

1) Cíle a témata pro čtenářskou a matematickou pregramotnost

V ŠVP vyčlenit samostatně oblast čtenářské a matematické pregramotnosti. V rámci každé oblasti systematicky rozpracovat témata a cíle na rozvíjení obou pregramotností. V ŠVP absentuje mnoho témat, které rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti v sobě zahrnuje. Proto je potřebné témata vymezit, systematicky seřadit a cílově podložit. Dále, stanovené cíle musí reflektovat i očekávané výstupy, které je potřeba u dětí dosáhnout za určité období.

2) Formulace cílů za čtenářskou a matematickou pregramotnost

Doporučujeme explicitně a přesněji zformulovat cíle za čtenářskou a matematickou pregramotnost. V rámci nějaké systematickosti a jednotnosti u všech ŠVP, navrhujeme cíle formulovat po stránce kognitivní, psychomotorické a afektivní. Některé cíle za dané pregramotnosti v ŠVP můžeme najít, ale jsou formulované vágně a přesně nevytyčují, čeho cílově má učitel v edukačním procesu dosáhnout, případně cíle jsou

zaměřené jenom na kognitivní stránku, méně jsou formulovány ve vztahu k rozvíjení psychomotorické stránky a afektivní stránka ve větší míře absentuje.

3) Definování oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti

Rozpracovat a přímo definovat, co je podstatou rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti v předškolním vzdělávání a zdůraznit, k čemu směřujeme v rozvíjení obou složek gramotnosti a celkově, k čemu rozvíjení daných gramotností u dětí v předškolním vzdělávání slouží.

4) Definovat základní pojmy, které platí pro čtenářskou, ale i matematickou pregramotnost

Konkrétně následující pojmy, které v ŠVP absentují:

- a) Rozvoj zrakového vnímání
- b) Rozvoj řeči, slovní zásoby a chápání slova a jeho významu.
- c) Rozvoj orientace – vpravo, vlevo, řádek, sloupek.
- d) Rozvoj jemné motoriky.
- e) Rozvoj myšlení, myšlenkové aktivity dětí a porozumění určitým úkolům.
- f) Rozvoj pozornosti a schopnosti soustředění se.
- g) Rozvoj koncentrace určitým směrem za cílem splnit zadaný úkol.
- h) Rozvoj zrakové paměti, postřehu, schopnosti rozlišovat a třídit.

5) Zrakové vnímání v souvislosti s čtenářskou a matematickou pregramotností

V souvislosti s rozvojem zrakového vnímání můžeme při stimulování a rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti do ŠVP zařadit a více konkretizovat následující činnosti:

- a. rozlišování tvarů, barev,
- b. procvičování orientace v prostoru, na ploše (dole, nahoře, vlevo, vpravo, pořadí, ...),
- c. zjemnění zrakového vnímání (shody, rozdíly, detaily, ...),
- d. uvědomování si celku a jeho částí (půlené, třetinové obrázky, skládání celku z částí, ...),

-
- e. rozvoj slovní zásoby – pojmenovávání obrázků,
 - f. rozvoj sluchového vnímání – zaznamenávání první hlásky, slabiky, určování počtu slabik,
 - g. uvědomování si slovního významu a různých vztahů mezi předměty a jevy (vztahy funkční, časové, protikladnost, nadřazenost, ...),
 - h. rozvoj logického myšlení – při manipulacích, skládání, uvědomování si významových vztahů (např. následnosti), logické pokračování v řadě apod.,
 - i. podpora rozvoje matematických představ (počet, pořadí, následnost, ...),
 - j. využití k námětovému vyprávění, rozhovoru,
 - k. podpora rozvoje jemné motoriky (manipulace, stříhání, vybarvování, ...).

6) Edukační formy cílené na rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti

Identifikovat, kde přesně a v jakých edukačních formách můžeme čtenářskou a matematickou pregramotnost v předškolním vzdělávání rozvíjet.

7) Metody a formy čtenářské a matematické pregramotnosti

V ŠVP podrobněji rozpracovat konkrétní metody a formy práce vzhledem k stimulování a rozvíjení čtenářské i matematické pregramotnosti.

8) Obsah vzdělávání v souvislosti s čtenářskou a matematickou pregramotnosti

Podrobně rozpracovat obsah vzdělávání a konkretizovat přesnější očekávané výstupy u dětí za oblast čtenářské a matematické pregramotnosti. Obsah by měl být rozpracován buď v jednotlivých vzdělávacích oblastech nebo možnost vidíme ještě ve vytvoření samostatné oblasti za gramotnosti, čím by se vytvořil větší prostor na podrobnější rozpracování obsahu pro čtenářskou a matematickou pregramotnost.

9) Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu

Do ŠVP doporučujeme doplnit zásady na vypracování školního vzdělávacího programu s ohledem na rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti a celkového obsahu vzdělávání.

10) Klíčové kompetence v souvislosti s čtenářskou a matematickou pregramotností

V klíčových kompetencích, které obsahuje ŠVP doplnit za jednotlivé gramotnosti popis a bližší identifikaci, kde přímo v rámci kompetence dochází k stimulování a rozvoji čtenářské a matematické pregramotnosti. Každá z uvedených kompetencí v popise by měla obsahovat popis, jak se matematická i čtenářská pregramotnost v nich odráží.

11) Činnosti na stimulování a rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti

Ve vzdělávacích oblastech ŠVP konkrétně zapracovat, v kterých činnostech přímo dochází k rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti, a v kterých činnostech k rozvíjení dochází okrajově, aby se při realizaci všech činností nestávalo, že čtenářská a matematická gramotnost zůstane nepovšimnutá.

12) Vzdělávací oblast *Dítě a jeho psychika*

V rámci vzdělávací oblasti *Dítě a jeho psychika*, je nosnou pro rozvíjení čtenářské pregramotnosti podoblast *Jazyk a řeč*. Doporučovali bychom v této podoblasti více rozpracovat, ve kterých činnostech v dané pregramotnosti musíme klást větší důraz a doplnit o chybějící témata. Například témata jako *Čtenářské chování, Čtenářská odezva, Porozumění textu, Porozumění v kontextech, Ustálené prvky, Dekódování*.

13) Další vzdělávací oblasti a integrované bloky v ŠVP

V ŠVP doporučujeme více propojit vzdělávací oblasti s integrovanými bloky s ohledem na rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti.

14) Vzdělávací nabídka

V ŠVP doporučujeme, aby vzdělávací nabídka byla doplněná o pestrost aktivit a činností, protože ve vzdělávacích nabídkách za jednotlivé oblasti a integrované bloky se stále vzdělávací nabídka opakuje. Ve vzdělávacích nabídkách chybí vymezení činností a aktivit pro rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti.

15) Tvorba školního vzdělávacího programu s ohledem na státní vzdělávací program

Konkretizovat, jak má školní vzdělávací program odrážet a zapracovat obsah čtenářské a matematické pregramotnosti vzhledem k stanovám státního vzdělávacího

programu. Uvést, co je nutné v rámci pregramotností zapracovat do školního vzdělávacího programu, v jakých vzdělávacích oblastech a doložit očekávané výstupy za jednotlivá období absolvování předškolní docházky.

16) Literatura k rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti

Jako příklad uvést východiskovou literaturu pro učitele přímo v ŠVP, která jim více pomůže při rozvíjení obou pregramotností.

Uvádíme příklady:

- a) Černá, O. (2014). *Čtení není žádná nuda*. Náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení. Praha: Portál.
- b) Gebhartová, V. (2011). *Jak a co číst dětem v MŠ*. Komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV. Praha: Portál.
- c) Kucharská, A., Švancarová, D. (2017). *Bezstarostné roky? Kroky a krůčky předškolním věkem*. Poradenství pro rodiče a učitele MŠ. Brno: Edika.
- d) Šauerová, Š. M. (2015). *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*. Praha: Palestra.
- e) Lepilová, K. (2014). *Cesty ke čtenářství*. Vyprávějte si s námi. Brno: Edika.
- f) Tomášková, I. (2015). *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál.
- g) Lietavcová, M. & Lišková, H. (2019). *Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí*. Praha: Raabe.
- h) Gardner, M. (2018). *Zábavné matematické hádanky*. Praha: Dokořán, s.r.o.
- i) Gardner, M. (2017). *Jakou barvu má medvěd*. Praha: Portál.

17) Prostředí mateřské školy pro rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti

Popsat a uvést příklady, jak vytvořit podnětné prostředí pro rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti a doporučit jim příklady možnosti využití didaktického materiálu. Například vytvoření koutky za čtenářskou a matematickou pregramotnost, které budou sloužit nejen k řízeným činnostem, ale i volné hře dětí.

18) Spolupráce rodiny a mateřské školy při rozvíjení matematické a čtenářské pregramotnosti

V ŠVP bychom doporučovali rozpracovat více spolupráci rodiny a mateřské školy při rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti, v podobě konkretizace projektů a akcí, kterých se může zúčastnit mateřská škola, ale i rodina.

19) Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti

Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami si vyžaduje určité podmínky a přizpůsobení obsahu vzdělávání jich potřebám. V dané části ŠVP bychom doporučovali explicitně formulovat, za jakých podmínek, jakým způsobem, konkrétními metodami a obsahem se bude realizovat stimulování a rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti u dětí s těmito potřebami. V této části za důležité považujeme i deklarovat, jakým způsobem bude hodnocení u těchto dětí probíhat a jaké budou očekávané výstupy vzhledem k jich potřebám.

20) Vzdělávání dětí nadaných v oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti

Tak jak je popsáno v bodu č. 19, do ŠVP doporučujeme rozpracovat, jak bude probíhat, co bude obsahem a jak se bude hodnotit oblast matematické a čtenářské pregramotnosti u dětí nadaných.

21) Evaluace hodnocení čtenářské a matematické pregramotnosti

Důležitou součástí v předškolní vzdělávání je autoevaluace mateřské školy a hodnocení výsledků vzdělávání. Vzhledem k rozvíjení a hodnocení čtenářské a matematické pregramotnosti bychom doporučovali konkrétně uvést, jakým způsobem a jakou formou bude autoevaluace za oblast čtenářské a matematické pregramotnosti probíhat.

22) Metakognitivní činnosti

Součástí čtenářské i matematické gramotnosti jsou vymezené a důležité metakognitivní činnosti. V ŠVP nenacházíme důraz na stimulování a rozvíjení těchto

činností, proto doporučujeme, aby tato oblast byla zakomponována, a aspoň v základní míře rozpracována k ohledem k předškolnímu vzdělávání.

23) Předčítání v MŠ a činnosti s ní související

V ŠVP dále doporučujeme rozpracovat a zdůraznit činnost *Předčítání a činnosti*, které rozvíjí přímo čtenářskou gramotnost, uvádíme příklad:

- a) Dětem je třeba každý den číst.
 - vede děti k lásce ke knize, vztahu ke čtení a radosti z něj;
 - děti se seznamují s významem čtení, získají povědomí, že jim kniha přináší nové poznatky a vědomosti;
 - rozvíjí dětskou představivost, fantazii, paměť, řeč a myšlení;
 - rozšiřuje aktivní i pasivní slovní zásobu dětí a jejich vyjadřovací a komunikační schopnosti;
 - díky předčítání se děti učí soustředit se a nepřebíhat od jedné činnosti ke druhé, dokončit zadaný úkol, splnit cíl, který si stanovily;
 - podporuje rozvoj koncentrace pozornosti;
 - rozvíjí se zraková a sluchová paměť dětí a jejich schopnosti udržení čteného v paměti;
 - předčítání také zprostředkovává životní zkušenosti, které dítě potřebuje, neboť se všemi se ještě nesetkalo.
- a. Děti by měly mít k dispozici knihovničku s dětskými knihami, které si mohou kdykoliv půjčit, měly by na ně samy dosáhnout.
- b. Ve třídách je také vhodné zařídit čtecí a psací koutky, kde by děti měly klid a prostor pro „čtení“ a hru s knihou.
- c. Děti by se měly seznámit s obchodem, kde se knihy kupují, a také knihkupectví navštívit.
- d. Do programu můžeme zařadit také pravidelné návštěvy knihovny a půjčování si různých knih.

-
- e. Před čtením podle obalu či obrázků na titulní straně můžeme přemýšlet o názvu knihy, o čem bude, zda příběh bude veselý, nebo smutný, kde se děj bude odehrávat, co bude popisovat, co se asi dovědí, v čem by mohla být kniha zajímavá.
 - f. Vedeme děti k tomu, aby si vytvořily i vlastní příběh, pohádku.
 - g. Společně s dětmi si můžeme také vyrobit jednoduché leporelo nebo knihu.
 - h. Dramatizujeme pohádky, které děti dobře znají.
 - i. Hrajeme si s dětmi na divadlo (realizace projektu).
 - j. Do plánu zařazujeme návštěvy divadel a divadelních představení.
 - k. Televize v mateřské škole by se měla využívat uváženě.
 - l. Poslech pohádky z audionahrávek zařazujeme také v omezené míře.

24) Témata vzdělávací oblasti v ohledem na matematickou pregramotnost

V rámci matematické pregramotnosti doporučujeme zařadit a rozpracovat ve vzdělávacích oblastech následující témata:

- a. Pojem a vymezení *Matematické pregramotnosti*.
- b. Metody, didaktické hry a edukační materiály, které přispívají k rozvoji matematické pregramotnosti.
- c. Edukační aktivity a projekty na rozvíjení matematické pregramotnosti.
- d. Netradiční edukační prostředí pro rozvíjení matematické pregramotnosti.
- e. Metody zjišťování úrovně a kvality matematických schopností.
- f. Speciální nadání pro matematiku.
- g. Poruchy matematických schopností.
- h. Základy teorie množin (množina, relace mezi množinami, operace na množině) v kontextu reálného života.
- i. Propedeutika relací, pojem binární relace v množině, grafické znázornění relace, vlastnosti relací kontextu reálného života.
- j. Relace ekvivalence – rozklad základní množiny na disjunktní třídy, relace ostrého lineárního uspořádání v kontextu reálného života.

-
- k. Identifikace charakteristické vlastnosti třídy rozkladu, vlastnosti relace uspořádání v kontextu reálného života.
 - l. Uspořádání prvků množiny podle daného kritéria.
 - m. Uchopení pojmu kvantity.
 - n. Propedeutika binárních operací v kontextu reálného života.
 - o. Získávání předmatematických zkušeností dětí vedoucích k rozvoji matematické pregramotnosti.

25) Témata vzdělávací oblasti v ohledem na čtenářskou pregramotnost

V rámci čtenářské pregramotnosti doporučujeme zařadit a rozpracovat ve vzdělávacích oblastech následující témata:

- a. Čtenářská pregramotnost.
- b. Dovednosti, které předcházejí čtení a psaní.
- c. Diagnostika a hodnocení úrovně čtenářské pregramotnosti.
- d. Metody, didaktické hry a edukační materiály, které přispívají k rozvoji čtenářské pregramotnosti.
- e. Výběr vhodných textů na stimulování porozumění textu.
- f. Zapájení se do projektu v ČR, které jsou zaměřeny na podporu rozvíjení čtenářské pregramotnosti u dětí v mateřské škole.
- g. Zaměření se na spolupráci rodičů s mateřskou školou na podporu rozvíjení čtenářské pregramotnosti jak prostředí mateřské školy, tak v prostředí rodinném.
- h. Rozšiřování přehledu o aktuální literatuře (domácí i světové), která je východiskem pro zdroje k rozvíjení čtenářské gramotnosti.
- i. Identifikace a orientace v literatuře pro děti po kvalitativní stránce.
- j. Edukační aktivity a projekty na rozvíjení čtenářské gramotnosti.
- k. Možnosti vzdělávání učitelů v praxi na podporu rozvíjení čtenářské pregramotnosti u dětí mateřských škol.

26) Pedagogická diagnostika v návaznosti na čtenářskou a matematickou pregramotnost

Doporučujeme do ŠVP zařadit v rámci pedagogické diagnostiky i oblast čtenářské a matematické pregramotnosti – proč se realizuje pedagogická diagnostika, co se bude diagnostikovat, v jakém věkovém období, popsat jednotlivé etapy diagnostikování a uvést, které nástroje diagnostiky daná mateřská škola používá.

27) Vytváření portfolií dětí za oblast čtenářské a matematické pregramotnosti

Považujeme do ŠVP zapracovat oblast vytváření portfolií dětí a v praxi jich také vytvářet, které budou obsahovat záznamy o dílčích úkolech z oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti. Portfolio může sloužit jako východisko individualizovaného vzdělávání v mateřské škole s ohledem na oblast čtenářské a matematické pregramotnosti. Zároveň vytváření portfolií dětí může sloužit jako podklad pro pedagogickou diagnostiku a na diagnostiku posouzení školní zralosti.

28) Zájmy dítěte s ohledem na čtenářskou a matematickou gramotnost

V rámci ŠVP bychom doporučili doložit, jak se celkově v mateřské škole přistupuje v edukačním procesu k stimulování zájmu dítěte a konkretizovat stimulování zájmu v rámci podpory rozvoje čtenářské a matematické pregramotnosti. Děti, které jsou před nástupem do primární školy, by měly jevit přirozeně základní zájem i v oblasti daných gramotností. Avšak, u některých dětí může nastat, že ani v tomto období u nich tento zájem nevidíme, proto by učitelky měly stimulovat a podporovat u dětí tento „predgramotnostní zájem“. Navrhujeme, aby ŠVP obsahovalo náměty činností pro děti, u kterých je potřeba zájem o čtenářskou a matematickou pregramotnost stimulovat.

29) Dovednosti budoucího školáka z hlediska čtenářské a matematické pregramotnosti

V ŠVP doporučujeme přesně vymezit a rozpracovat za obě pregramotnosti, jakými základními dovednostmi musí před nástupem do primární školy dítě disponovat. Nepostačuje, že v ŠVP jsou určeny kompetence a očekávané výstupy, ale ŠVP by

mohla obsahovat samostatnou část, které se problematice budoucího školáka zabývá. Tahle část by mohla obsahovat i doporučení v dané oblasti aj pro rodiče (rodiče by měli být s tím obeznámeni), aby následná příprava dítěte měla jednotnější charakter v případě potíží.

30) Další vzdělávání učitelů v oblasti čtenářské a matematické pregramotnosti

Do ŠVP doporučujeme, aby bylo zapracované, jakou formou se učitelé mateřských škol vzdělávají v oblasti rozvíjení čtenářské a matematické pregramotnosti – školení, přednášky, workshopy, projekty a další.

